

Asia: VN/13339/2019

Lausuntopyyntö elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämistä koskevasta arviomuistiosta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Olen päättänyt antaa omasta aloitteestani lausuntoni oikeusministeriön arviomuistiosta (VN/13339/2019) osana perustuslain 108 §:ssä oikeuskanslerille säädettyä valtioneuvoston toiminnan laillisuusvalvontaa.

Arviomuistiossa on selvitetty elinkautisvankien vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä ja sen kehittämistarpeita. Arviomuistiossa on tunnistettu keskeiset elinkautisvankien vapauttamismenettelyyn liittyvät lainopilliset, yhteiskunnalliset ja terveydenhuollolliset haasteet (esim. korkean riskin vangit, joiden kohdalla vankeuden jatkamisen tai tahdonvastaisen hoidon edellytykset eivät täyty, hoitojatkumo vankeusajan jälkeen, viranomaisten yhteistyön kehittäminen ym.)

Arviomuistiossa on esitetty tilastollinen tieto (s.6), jonka mukaan vuosina 2011-2018 seitsemässä tapauksessa, joissa vapautuvan elinkautisvangin väkivaltariski on arvioitu korkeaksi eikä rikosseuraamuslaitos ole puoltanut vapauttamista, hovioikeus oli kuitenkin päätenyt vapauttamisen kannalle. (Samoin seitsemässä tapauksessa, joissa väkivaltariski oli arvioitu keskiuureksi.) Rikosseuraamuslaitoksen arviointimenettelyyn tarkemmin tässä vaiheessa perehtymättä on ajateltavissa, että Rikosseuraamuslaitoksella on vapautuvan vangin väkivaltariskiarvion kannalta keskeisin tieto. Muistiossa ei ole (ainakaan tässä vaiheessa) perehdytty hovioikeuden ratkaisujen perusteluihin ilmeisesti, koska "se edellyttää perehtymistä elinkautisvankien vapauttamismenettelyä koskevaan salassa pidettävään tuomioistuinaineistoon" (s. 7). Pitäisin hovioikeuden tuomioiden yksityiskohtaista arvioimista jatkovalmistelussa tärkeänä.

Rikosseuraamuslaitoksen väkivaltariskiarvion asema vapautusharkinnassa on muistiossa todettu olevan "jonkin verran epäselvä" (s.19). Muistion mukaan väkivaltariskiarvion lisääminen

lainsäädäntöön vapauttamisharkinnassa huomioon otettavaksi seikaksi poistaisi epäkohdan. Pidän näkemystä perusteltuna ja arviosta poikkeamiselle tulisi myös pohtia asetettavaksi laissa määritellyt poikkeamisen perusteet (erityiset syyt, huomioon otettavat muut näkökohdat jotka yksilön oikeudet ja yleinen etu huomioon ottaen perustelevat vapauttamista tmv.). Muistiossa todetun mukaan väkivaltariskin arviointimenetelmät ovat viime vuosikymmeninä huomattavasti kehittyneet (s. 20).

Perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattua oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen tulisi mielestäni kiinnittää vakavaa huomiota myös yhteiskunnan, ei vain vapautuvan vangin näkökulmasta. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Oikeus elämään on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella yksi perustavanlaatuisimmista ihmisoikeuksista ja demokraattisen yhteiskunnan arvoista. Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyneillä valtioilla on yleinen velvollisuus lainsäädännöllä ja siihen perustuvilla menettelyillä suojata oikeutta elämään ja terveyteen. Tämä edellyttää myös kohtuullisia, suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja muuten perus- ja ihmisoikeuksien vaatimukset täyttäviä suojaavia toimenpiteitä henkeen ja terveyteen kohdistuvien riskien varalta (Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio Osman v. United Kingdom, (87/1997/871/1083), tuomio 28.10.1998, § 116 ja ; Branko Tomašić and Others v. Croatia, Application no 46598/06, § 50 ja vankilasta vapautetun murhasta tuomitun henkilön tapauksessa Choreftakis and Choreftaki v. Greece,] Appl. no 46846/08, tuomio 17.1.2012, § 48-49). Myös Suomessa on julkisuudessa ollut tapauksia, joissa vapautunut elinkautisvanki on pian vapautumisensa jälkeen syyllistynyt uudelleen törkeään väkivaltarikokseen (s. 5).

Tehtävänannon mukaisesti arviomuistio koskee vain elinkautisvankien vapauttamista. Perus- ja ihmisoikeuksista johtuva suojeluvelvoite koskee luonnollisesti yleisesti yhteiskunnan ja sen jäsenten suojelua korkean väkivaltarikoksen uusimisriskin omaavien henkilöiden muodostamaa uhkaa vastaan, joten väkivaltariskiarviointia sekä asianmukaisia toimenpiteitä riittävän objektiivisesti ja luotettavasti tunnistettua väkivaltarikoksen uusimisriskiä vastaan on tarpeen arvioida laajemminkin. Oikeuskanslerinvirastoon on tullut jonkin verran yhteydenottoja rikoksen uhreilta ja kansalaisilta, joissa on kannettu huolta uhrin asemasta ja turvallisuudesta.

Kiinnitän tässäkin yhteydessä huomiota sosiaali- ja terveysministeriössä pitkään valmisteilla olleeseen itsemääräämisoikeutta koskevaan lainsäädäntöhankkeeseen. Sen yhteydessä oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön on perusteltua arvioida syyntakeettomia rikoksentekejiä koskevat kysymykset. Samoin oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä olisi ratkaistava hoidon ja muiden tukitoimenpiteiden jatkuvuuteen liittyvät ongelmat, jotka on myös tunnistettu arviomuistiossa.

Rouhiainen Petri
Oikeuskanslerinvirasto